

Наталія Мосьян,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри англійської філології
Київського університету імені Бориса Грінченка

АНГЛОМОВНА ВИЩА ОСВІТА В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ

Стаття розглядає проблеми поширення англійської мови в глобальному контексті в університетському навчанні Європейського Союзу. У статті аналізуються рушійні сили англоїзації Європейської вищої освіти та вплив англійської освіти в Європі. Основою для аналізу є дослідження професора Дж. А. Коулмана, який намагався виміряти ступінь англоїзації Європейської вищої освіти та дослідити його можливі майбутні тенденції. У статті наведені причини та сучасний стан англійської освіти у різних частинах Європи.

Ключові слова: англійська мова, вища освіта, вищі навчальні заклади, глобалізація, лінгва-франка, маркетингова, навчальні програми, Європейський Союз

Статья рассматривает проблемы распространения английского языка в глобальном контексте в университетском обучении Европейского Союза. В статье анализируются движущие силы англоизации Европейского высшего образования и влияние англоязычного образования в Европе. Основой для анализа является исследование профессора Дж. А. Коулмана, который пытался измерить степень англоизации Европейского высшего образования и исследовать его возможные будущие тенденции. В статье приведены причины и современное состояние англоязычного образования в разных частях Европы.

Ключевые слова: английский язык, высшее образование, высшие учебные заведения, глобализация, лингва-франка, маркетинговая, учебные программы, Европейский Союз

The use of English is widespread due to economic, political and strategic alliances, scientific, technological and cultural ties, mass-media, international corporations, improved conditions of communication, internationalization of professional and personal activities. This article considers the spread of English in the global context in the university education of the European Union. This article analyzes the driving forces of English-medium teaching in European higher education and the influence of English education in Europe. The basis for the analysis is the study of Professor James A. Coleman, who tried to measure the degree of the extent to which English is progressively becoming 'the language of higher education' in Europe, to assess the extent of this

phenomenon and to examine its possible future trends. This article describes the global context within spread of English as a lingua franca and marketization of higher education. Here are given the reasons and the current state of English-medium in higher education institutions in different parts of Europe.

Key words: *English, globalization, higher education, higher education institutions, lingua franca, marketization, training programs, the European Union.*

Постановка проблеми. Англійська мова поступово опановує наше життя, починаючи з дошкільної освіти до навчання протягом життя. Якщо на початку 90-х на сайтах пошуку роботи необхідність володіння англійською мовою була ключовою вимогою роботодавців, то сьогодні це вважається вже нормою буття. Отже, для отримання роботи з високою зарплатою необхідно володіння англійською мовою. Але для того, щоб потрапити на ринок праці необхідно подолати довгий шлях від середньої освіти до вищої, а потім до ринку праці. Вища освіта в цьому ланцюжку є ключовим етапом формування професійної компетенції, до якої входить іншомовна компетенція (володіння англійською мовою).

Варто зазначити, що роль англійської мови у вищій школі кардинально змінилася, особливо після прийняття нового закону «Про вищу освіту» у 2014 р. У Законі приділяється значна увага міжнародному співробітництву вищих навчальних закладів. Згідно Стітті 75 «основними напрямками міжнародного співробітництва вищих навчальних закладів є:

1) участь у програмах двостороннього та багатостороннього міждержавного і міжуніверситетського обміну студентами, аспірантами, докторантами, педагогічними, науково-педагогічними та науковими працівниками;

2) проведення спільних наукових досліджень;

3) організація міжнародних конференцій, симпозіумів, конгресів та інших заходів;

4) участь у міжнародних освітніх та наукових програмах;

5) спільна видавнича діяльність» [1] та інше. Це вимагає від професорсько-викладацького складу університетів не просто володіння англійською мовою як засобом спілкування, а саме академічною та науковою, професійно орієнтованою англійською мовою, володіння якою сприятиме університетам у здійсненні міжнародного співробітництва.

Таким чином, англійська мова поступово перетворюється з мови спілкування у мову професійного використання у вищих навчальних закладах. Відповідно, виникає необхідність вивчення сучасної ролі використання англійської мови у вищій освіті в Європейському Союзі, що є **метою даної статті**.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження Доїза А. (Doiz A.) та Лазагабастера Д. (Lasagabaster D.), Вілкінсона Р. (Wilkinson R.), Коулмана Дж. (Coleman J.) та ін. вказують на те, що англійська мова зараз

панує у світі і є основною іноземною мовою, що використовується як засіб навчання в європейських університетах. Інтернаціоналізація відіграє ключову роль у цьому процесі, ставши одним з основних драйверів лінгвістичної гегемонії.

Дж. Коулман вважає, що поширення англійської мови неможливо розглядати окремо від глобалізації, яка проявляється у широкому використанні англійської як другої мови в усьому світі, та у відповідному спаді значення інших мов. Поява світової мови є абсолютно новим феноменом, яке зумовлене економікою, політичними та стратегічними альянсами, науковими, технологічними та культурними зв'язками, мас-медіа, міжнаціональними корпораціями, покращеними умовами комунікації, інтернаціоналізацією професійною та особистісною діяльністю.

Число тих, хто володіє англійською як другою мовою вже кількісно переважає число носіїв мови з пропорцією 5:1. Не всі глобальні рушійні сили англійзації в Європі практично використовуються в усій Європі. Країни, що беруть в цьому участь, не є колишніми колоніями; наука та технології, трансляції та економічна влада більш врівноважено поширені на інших континентах. А Європа й надалі характеризується роздільною політикою в поглядах на мову та вищу освіту [2, с. 1–2].

Глобальний характер англійської спонукає вищу освіту до її прийняття, що сприяє подальшому глобальному впливу мови. Оскільки вища освіта є міжнародною, ступінь вивчення іноземної мови в навчальній програмі на початковому та середньому рівні, та ієрархія вивчених мов є надзвичайно важливими. В Європі останні опитування виявили, що англійська мова є найпопулярнішою мовою вивчення в майже усіх країнах. Більше того, вона зміцнює свої позиції в початковій і середній освіті. Вілкінсон Р., Шміт У. вказують на зростаючу кількість університетських курсів, що викладаються англійською. Потребу викладання певних предметів англійською замість державної мови можна пояснити необхідністю обміном науковою інформацією, коли доступ до останніх публікацій чи досліджень набагато легше отримати якоюсь однією мовою світу, найчастіше – саме англійською. Крім того, у формальних міжнародних наукових стандартах англійська мова сприяє глобальному академічному обміну, прогресу знань, кар'єрному зросту та мобільності [6; 5].

Серед причин, що змусили окремі вищі навчальні заклади, так само, як регіональні та національні уряди, ввести програми та навчальні курси, що ведуться виключно англійською мовою, Дж. Коулман називає: інтернаціоналізацію, студентський обмін, навчальні та дослідницькі матеріали, працевлаштування випускників та потреба в іноземних студентах. Такі різнобарвні причини стоять у порядку від етичних і педагогічних до прагматичних та комерційних.

Фактично, всі вищі навчальні заклади усвідомлюють необхідність інтернаціоналізації, та її можливий вплив на модернізацію, якість навчання

студентів, зміцнення культурної свідомості, перспективи та привабливість закладу для викладачів і студентів як місцево, так і глобально. Інтернаціоналізація прямо пов'язана з введенням англomовного викладання у вищій освіті, що сприяє впровадженню програм обміну студентами. Можливість навчання за кордоном також розглядається як можливість краще підготувати студентів до міжнародної кар'єри.

Для університетів навчання іноземних студентів та запровадження англomовних курсів призводить до збільшення престижу закладу, більшої успішності в залученні фінансування досліджень та розвитку, і зріст працевлаштування місцевих випускників. Інституційна та індивідуальна зацікавленість відтак співпадають і для академічного складу, чий кар'єри на міжнародному рівні залежать від проявленої здатності викладати та публікуватись англійською, і для студентів, чий доступ до гарного працевлаштування після випуску також залежить від їхнього рівня володіння англійською. Працевлаштування випускників відтак є загальним критерієм рейтингу університетів.

Слід зауважити, що завдяки подвійній діяльності університетів як навчальних закладів та дослідницьких інститутів, мова академічних публікацій здійснює значний вплив. Сьогодні доля глобальної академічної літератури тісно пов'язана з економічною владою, і дослідження, на які посилаються сьогодні вчителі все частіше звучать англійською, не тільки в науковому, але й в інших оточеннях. Публікації та навчання англійською також дозволяє академікам в бідніших державах покращити свої кар'єрні перспективи, ставши мобільними для роботи [2, с. 4–5].

В останні 15 років англomовне викладання в європейських університетах продемонструвало високі показники зросту, спочатку на магістерських курсах, а згодом і в усіх інших рівнях вищої освіти. Ця тенденція по-справжньому розпочалась у 1990-ті в Західній, Центральній та Східній Європі. Сьогодні все більше університетів пропонують програми, повністю або частково іноземною мовою, майже завжди англійською. Саме Болонський Процес зобов'язав вищі навчальні заклади підтверджувати рівень володіння іноземною мовою, і в багатьох випадках це означає англійську. Серед предметів, які викладаються англійською відносять зазвичай економіку/менеджмент з одного боку, та інженерію і природничі науки з іншого, а також юриспруденцію, медицину, агрономію, математику, інформаційні технології, і, дуже нечасто, гуманітарні науки [2; 4].

Дослідники зазначають, що потреба в міжнародній мові виникла в результаті розпаду Радянського Союзу та інтеграції глобального ринку, що змусило більше половини школярів з Центральної та Східної Європи вивчити англійську. Так, процент угорських студентів, що вивчають англійську, зріс від менше ніж 20 % до більше 50 %. Це свідчить про те, інтегрований підхід до англійської є стабільним. Угорська вища освіта уособлює Центральну та Східну Європу в багатьох аспектах: маркетингова

прогресує завдяки перетинанню високого приватного попиту та недостатньої державної пропозиції, а англомовне навчання швидко поширюється.

В Норвегії панівний статус англійської мови у вищій освіті є ознакою професійного успіху та наукового прогресу. Фінляндія має найвищий рейтинг англомовної освіти за межами англомовних країн, її називають «маленькою Англією». Студенти, що не змогли потрапити до Великобританії за обміном, найчастіше обирають для навчання саме її. Швеція є рідкісним випадком у цьому процесі, де навмисно знижують англомовне навчання з метою збереження академічної шведської мови [2, с. 6].

У Туреччині, як і в більшій частині Центральної та Східної Європи, приватні та деякі державні університети мають факультети з англійською мовою навчання. На Кіпрі приватна та більша частина професійної вищої освіти вже кілька десятиріч є англомовною.

У німецьких університетах задля підтримки привабливості своїх навчальних програм на міжнародному рівні почали пропонувати отримання цілих освітніх рівнів англійською мовою. Навіть у Франції, де міжнародна політика довгий час билась за підтримку французької як альтернативної лінгви франка, сьогодні визнають необхідність більшої кількості англомовних університетських курсів, і навіть визнають за англійською статус «лінгви франка». Балтійські республіки, з їхньою наполегливістю на національній мові в державних закладах, представляють почесне виключення, хоча навіть там можна знайти англомовні вищі навчальні заклади, включаючи бізнес-школи Ріги (Латвія) та Клайпеди (Литва) [4; 2, с. 7–8].

Хоча, використання англійської як мови вищої освіти, і проблеми, які це може викликати в Європі, широко визнані через універсальне прийняття англійської як першої іноземної мови в навчальних програмах. Некероване розповсюдження англійської загрожує як політиці Ради Європи, так і Євросоюзу. Дослідники зазначають, що з одного боку Болонський Процес гарантує «відповідне забезпечення лінгвістичної своєрідності», а з іншого приносить свій внесок до цієї проблеми. Так, Додаток до диплому, що описує знання, отримані випускником, та його навички, ключовий елемент Болоньї разом з циклічною структурою, ECTS та оцінкою якості, зазвичай видають англійською, або мовою навчання та англійською.

Також варто звернутися й до мобільності у формі закордонного навчання, яка останні два десятиріччя була центральним елементом європейської політики. У Берлінській Декларації 2003 року проголошено про «необхідність забезпечення сталого періоду закордонного навчання в сумісних дипломних програмах та відповідне забезпечення лінгвістичної самобутності та вивчення мов».

Програми обміну Євросоюзу допомогли більше мільйону людей

вчитись за кордоном останні тридцять років, хоча справді там навчаються приблизно 1 % з 40 мільйонів європейських студентів. Але глобально 2.12 мільйонів студентів у 2003 навчались за кордоном, і це число поступово росте, до 2025 року очікується вже 7.2 мільйонів. Протилежний вплив студентської мобільності на мову та вищу освіту може бути ще глибшим.

Проте, дослідники визначають ряд негативних тенденцій у розповсюдженні англійської мови. Першою це відчуває Великобританія. Оскільки, принциповим результатом закордонного навчання студентів є покращення загального рівня володіння іноземною мовою, то у Великобританії набір студентів на вивчення мовних програм вже переживає різкий спад, що тільки підкреслює подальші зміни в навчальних програмах. Пропорції британських студентів, що обирають навчання за обміном у Європі знижуються з фінансових та мовних причин. Британським студентам не має необхідності вивчати іноземну мову навіть для працевлаштування в Європі.

Крім того, прийняття англійської мови вимагає перехід від концентрації на державній системі та культурі до зосередження на міжнародних цілях, що може означати втрату деяких програм та важку адаптацію інших, наприклад, медичних та юридичних, де принципи є глобальними, а практичне застосування – місцевим. Міжнародний набір академіків – носіїв англійської може сприяти поширенню північно-американських моделей вищої освіти та пануванню наукового американського варіанту англійської мови. Академічний дискурс, як і будь-який дискурс, культурно зв'язаний і переклад англійською має під собою щось більше, ніж лінгвістичні зміни [2, с. 9–10].

Наведений аналіз сучасної ролі англійської мови у вищій освіті в Європейському Союзі дає можливість зробити такі висновки:

1. Глобальний характер англійської спонукає вищу освіту до її прийняття, що сприяє подальшому глобальному впливу мови.
2. В Європі англійська мова є найпопулярнішою мовою вивчення в майже усіх країнах.
3. Європейські університети пропонують навчальні програми англійською мовою, що підвищує їх рейтинг і престиж.
4. Викладання навчальних курсів у вищій школі англійською мовою сприяє інтернаціоналізації, обміну студентами, навчальними та дослідницькими матеріалами, працевлаштуванню випускників.

Таким чином, спираючись на викладений матеріал та висновки, можна стверджувати, що саме англійська стала мовою навчання європейської вищої освіти в умовах розповсюдження глобалізації та ринкових відносин у вищу школу. Проте, вплив англійської освіти в Європі має певні негативні тенденції, які необхідно враховувати вищій освіті України на шляху Євроінтеграції. Перспективи подальших розвідок у даному напрямку вбачаємо у вивченні сучасного стану англійської мови у вищих навчальних закладах України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України «Про вищу освіту» от 01.07.2014 N 1556-VII
<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>
2. Coleman J. A. English-medium teaching in European Higher Education. Language Teaching, Cambridge University Press, 39(1). – 2006. – P. 1–14.
3. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<http://oro.open.ac.uk/5189/1/download.pdf>
4. Doiz A., Lasagabaster D. Internationalisation, multilingualism and English-medium instruction Manuel Sierra University of the Basque Country UPV/EHU [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
https://addi.ehu.es/bitstream/10810/8281/1/World_Englishes_postprint.pdf
5. Smit Ute Learning Affordances in Integrating Content and English as a Lingua Franca (‘ICELF’): on an Implicit Approach to English Medium Teaching. Journal of Academic Writing Vol. 3, No. 1. – 2013. – P. 15–29 [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
http://www.unifg.it/sites/default/files/allegatiparagrafo/21-01-2014/smit_integrating_content_and_english_as_a_lingua_franca.pdf
6. Wilkinson R. The impact of language on teaching content: Views from the content teacher. Paper presented at the Bi- and Multilingual Universities–Challenges and Future Prospects Conference, Helsinki, Finland, 2005. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<http://www.palmenia.helsinki.fi/congress/bilingual2005/presentations/wilkinson.pdf>